

Med heimstaddialekten i bagasjen?

Om korleis målføresynopsisen og folketeljingane kan brukast i historisk sosiolingvistik

Av Randi Neteland

Artikkelen tek utgangspunkt i ei teoretisk problemstilling som gjeld faktorene som spelar inn i koinéformingsprosessar, nemleg om det er ein direkte samanheng mellom dialektbakgrunnen til innflyttarane til ein ny stad og språktrekka som blir brukte i den nye dialekten som etterkvart veks fram. Dette spørsmålet blir testa med å kombinere folketeljinga frå den nye byen Narvik i 1900 og målføresynopsisen sine presise data om tradisjonelle dialektar i Noreg. Medan mange tidlegare forskingsprosjekt om talemål i industristader og liknande nye byar har konkludert med at innflyttarane sine talemål har vesentleg innverknad på sluttproduktet av koinéformingsprosessen, viser denne undersøkinga at dialektane som innflyttarane hadde med seg i bagasjen frå heimlassen sin, ikkje kan ha hatt direkte innverknad på korleis språktrekket som vert undersøkt her, er realisert i den nye koinéen.

1 Utgangspunktet for artikkelen

Denne artikkelen tek utgangspunkt i ein etablert, men også omstridd, hypotese innan koinéformingsteoriane. Dømet som blir nytta i denne artikkelen er Narvik, ein stad som hadde enorm folkevekst omkring år 1900. Ifølgje teoriane om koinéforming vil det då bli skapt ein ny dialekt, og mange teoretikarar meiner også at kva språktrekk denne nye dialekten får, i stor grad er avhengig av kvar innflyttarane kom ifrå. Dette kan formulerast som eit majoritetsprinsipp: Dei språktrekka som er i fleirtal blant den første bølga av innflyttarar til staden, vinn fram og dannar den nye dialekten (jf. Trudgill 2004). Intuitivt verkar dette logisk og riktig for mange, men som vi skal sjå er det omdiskutert, og det er heller ikkje lett å finne empiri som klart støttar ein slik hypotese – tvert imot viser

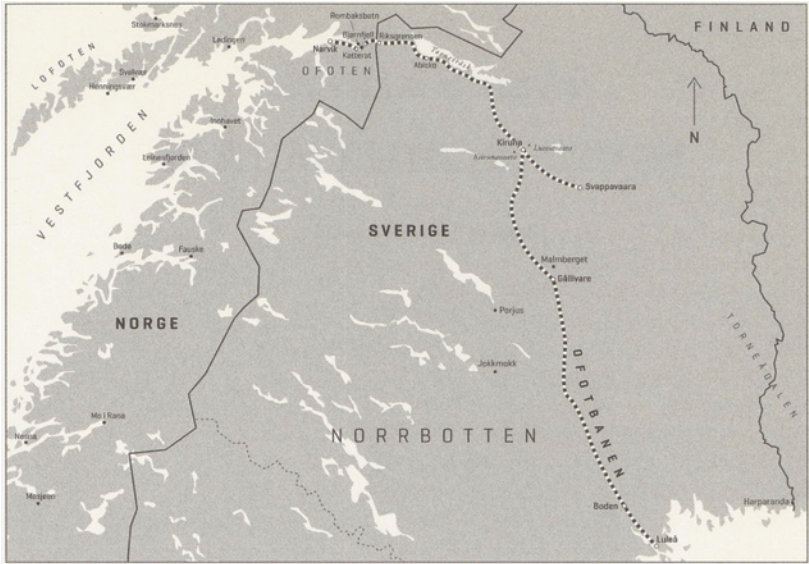
denne artikkelen at det ikkje er tydelege samanhengar mellom innflyttarane sine heimstaddialektar og utfallet av koinéformingsprosessen.

Artikkelen er bygd opp slik: Den byrjar med ei kort innleiing om dømet vårt, Narvik, og innflyttinga til denne staden (del 2). Dømet er valt fordi vi har så gode data om innflyttinga frå heilt riktig tidspunkt i historia, det vil seie folketeljingane frå 1900. I denne artikkelen utforskar eg majoritetsprinsippet ved å kombinere informasjon om fødestad i folketeljingane frå 1900 med talemålsdata frå målføresynopsisen. I del 3 forklarar eg kort koinéformingsteoriane og går særleg inn på majoritetsprinsippet. I denne delen trekker eg også vekslar på ein god del tidlegare forskning frå inn- og utland, for å vise korleis majoritetsprinsippet tidlegare har vore brukt som teori og forklaringsmodell. I del 4 presenterer eg målføresynopsisen, folketeljingane og korleis eg gjorde undersøkinga heilt konkret. Så kjem resultatata frå undersøkinga i del 5, medan del 6 gir ei drøfting av kva desse resultatata betyr og kva teoretiske implikasjonar eg meiner at dette bør få, og del 7 gir ei drøfting av målføresynopsisen som kjeldemateriale i historisk-sosiolingvistiske undersøkingar.

2 Dømet Narvik: Innflyttinga, skapinga av ein by og ein ny dialekt

Narvik er i dag ein stor kommune nord i Nordland og ein middels stor by i nordnorsk samanheng med om lag 14 000 innbyggjarar i byen og 22 000 i heile kommunen. Narvik oppsto som by rundt år 1900, då *Ofofbanen* vart bygd. Ofofbanen var eit gigantprosjekt initiert av gruveeigarar og myndigheiter som skulle utvinne jernmalm frå fjella i Kiruna i Nord-Sverige og transportere den med jernbane til Luleå i Bottenvika og Narvik i Ofoten. Der skulle malmen lastast på malmbåtar og transporterast vidare ut i verda. Narvik er såleis ikkje ein typisk industristad med ein stor fabrikk, men har hatt (og har) ei einsidig hjørnesteinsbedrift som driv med transport, lagring og lasting av jernmalm i industriell skala.

I 1887 byrja det første forsøket med bygging av Ofofbanen, men utbyggjarane gjekk konkurs i 1889 og dei 580 arbeidarane som framleis var til stades, vart arbeidslause (Aas 2001: 39). I 1898 byrja neste forsøk, og i 1902 vart Ofofbanen offisielt opna. Bygging av jernbane var på denne tida eit manuelt og sær arbeidskrevjande prosjekt: Om lag 5000 mann arbeidde på jernbaneanlegget på det meste (Frank 1950: 33). Narvik var ikkje eingong ei lita bygd før dette. Narvikhalvøya var buplass for nokre

Illustrasjon 1: Kart over Ofotbanen i Noreg og Sverige (Grytås 2017)

få gardbrukarar og låg på den andre sida av fjorden for det dåverande kommunesenteret Ankenes. I den første byggeperioden i 1880-åra hadde ein del arbeidrar (med familiar) kome tilflyttande, men dei reiste igjen då arbeidet vart lagt ned, så det budde ikkje mange der då det eitt tiår seinare vart klart at jernbanen skulle byggast ferdig og at endestasjonen for jernbanen og malmkaia skulle vere på Narvikhalvøya. Igjen fekk staden stor tilflytting, og denne gongen vaks Narvik fram som by. I 1898 budde det om lag 300 innbyggjarar på staden. På eitt år vaks innbyggartalet til om lag 2000 og i den offisielle folketeljinga frå 1900 er det 3705 innbyggjarar i byen (Det statistiske Centralbureau 1902: 49; Aas 2001: 50).¹ Det er ein ekstremt rask auke i folketalet på kort tid: meir enn ei tidobling på to år (sjå også figur 1).

Byen var ikkje ein planlagd by – verken frå den norske/svenske staten eller jernbaneutbyggarane si side (i motsetnad til mange andre norske industristader som vart planlagde og bygde av industrieigarar på denne tida

1. Narvik låg altså i utgangspunktet i Ankenes kommune og vart oppretta som bykommune i 1902. I 1974 vart Narvik og Ankenes slegne saman under namnet Narvik kommune. Når eg her skriv om Narvik, meiner eg busettinga på narvikhalvøya som vart bykommunen Narvik i 1902.

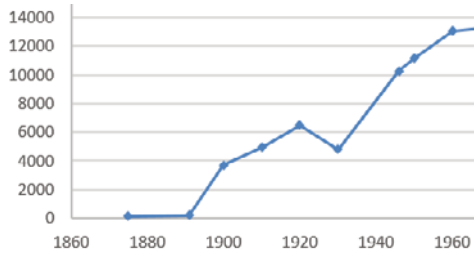

Illustrasjon 2: Narvik i 1899. Bilete frå Museum Nord sine samlingar.

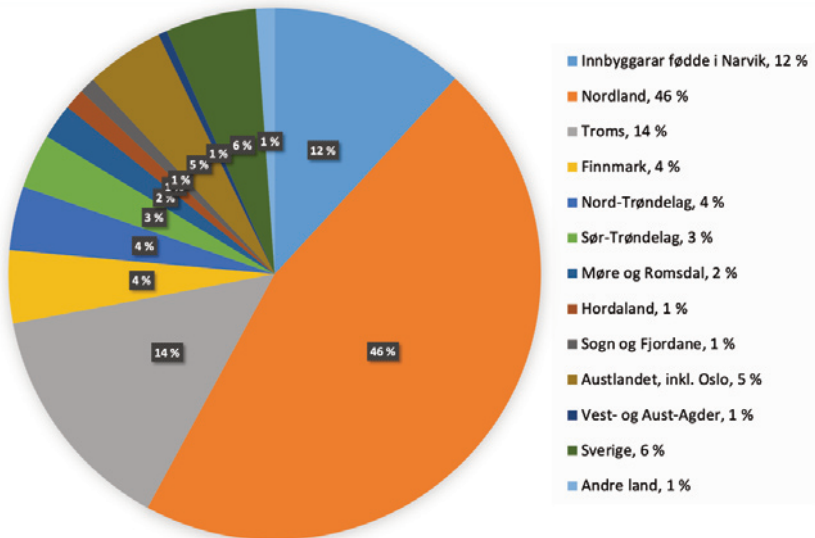
(jf. Utter 2010: 63–69)), og med så stor folkeauke på kort tid, vart det både bustadmangel og mangel på grunnleggande offentlege tilbod som reint vatn, vegar, renovasjon, helsehjelp og skule. Likevel viser folketeljninga frå 1900 at mange av jernbanearbeidarane tok med seg familiane sine. Sjølv om det er ei overvekt av menn i befolkninga på dette tidspunktet (to tredelar er menn, jf. figur 3), finn vi også mange kvinner og barn, og heile 137 barn vart faktisk fødde i byen dette året. Det var (og er) tradisjon i Nord-Noreg for at mennene reiste vekk frå heimstaden på arbeid, til dømes på sesongfiske, medan kvinnene og borna var heime. Ut frå folketeljninga frå Narvik ser det ut til at mange av dei som kom til Narvik for å jobbe, ikkje såg på jernbanearbeidet som ein slik type midlertidig og tidsavgrensa jobb, men at dei tok med seg familien og busette seg i den nye byen. Folketalet fortsette å auke og i 1910 var det 4922 innbyggjarar i byen (Det statistiske Centralbyraa 1912).

Figur 2 gir ei grov oversikt over kvar innflyttarane til Narvik kom frå. Denne oversikta baserer eg på folketeljninga frå 1900 frå Ankenes kommune, og desse tala inkluderer både dei som budde i den nye byen på Narvikhalvøya, dei som budde i brakker langs jernbanen, og dei som budde i den midlertidige busettinga Rombaksbotn. Eg har valt å inkludere desse innbyggjarane som budde utanfor bykjernen, men som var in-

MED HEIMSTADDIALEKTEN I BAGASJEN?

Figur 1: Folketalsutviklinga i Narvik, basert på tal frå statistisk sentralbyrå (2021).

Figur 2: Innbyggjarane i Narvik sine fødestader. (Basert på fødestad oppgitt i folketeljinga frå Narvik i 1900.)

volvart i oppbygginga av jernbanen og byen, fordi desse må sjåast på som relevante for danninga av den nye dialekten (sjå meir om dette i del 4).

Innflyttarane til Narvik kom i all hovudsak frå Nordland (46 %) og Troms (14 %). I tillegg til innflyttarar frå Noreg kom det også ein del svenskar (6 %) og folk frå andre land (1 %). Legg merke til at det var fleire svenskar enn finnmarkingar i Narvik i 1900. Men det er kommunenivået som ligg til grunn for undersøkinga som blir presentert i denne artikkelen, og då er det snakk om kommuneinndelinga slik den var før 1950 (sjå

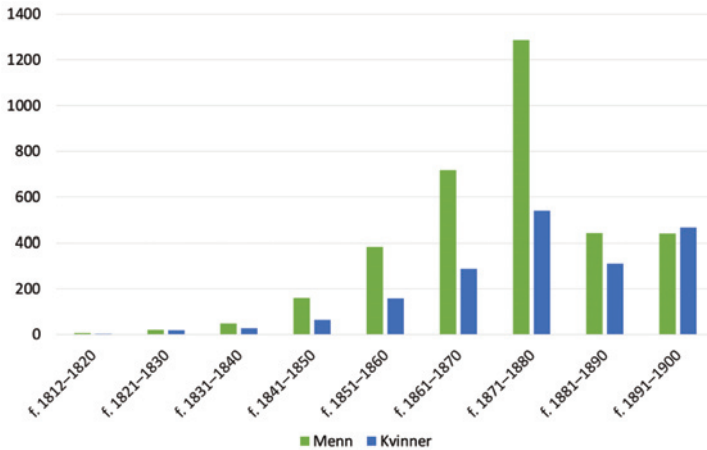

Illustrasjon 3: Kart over kommunar i Nord-Noreg med særleg mange innflyttarar til Narvik. (Basert på fødestad oppgitt i folketeljinga frå Narvik i 1900.)

meir om det metodiske i del 4). Frå Nordland kom særleg mange frå Lofoten (Vågan, Buksnes og Borge, no Vågan og Vestvågøy kommune), Evenes (i Ofoten), Mosjøen (kommunane Vefsn og Mosjøen, no Vefsn kommune) og Bodø (kommunane Bodø, Bodin og Skjerstad, no Bodø kommune). Frå Troms kom særleg mange frå Harstad (Trondenes kommune) og Målselv (sjå kart i illustrasjon 3).

Som nemnt ovanfor var det ei overvekt av menn blant innbyggerane i 1900 (to tredjedelar). Dette skil seg tydeleg frå den norske befolkninga elles, der det var 52 % kvinner (og 54 % kvinner i byane) (Det statistiske Centralbureau 1903: 2–3). Som vist i figur 3 var det også stort sett unge folk som flytta til den nye byen. I folketeljinga i 1900 var heile 64 % av innbyggerane i Narvik under 30 år. Dette er ei yngre befolkning enn landet som heilskap, sjølv om folketeljingane vitnar om stor folkevekst dei siste tiåra. 54 % av befolkninga var yngre enn 25 år (53 % i byane) og 35 % var under 15 år (32 % i byane) i Noreg i 1900 (Det statistiske Centralbureau 1903: 2–3).

Ut frå denne gjennomgangen ser ein at folketalet auka enormt raskt, mest med folk frå landsdelen, og at dei som flytta inn stort sett var unge folk. Ein slik enorm folkeauke på kort tid gjer det nesten umogleg å sjå for seg at dialekten kan vidareførast frå generasjon til generasjon på «van-

Figur 3: Aldersgrupper og kjønnsfordeling i Narvik. Basert på folketeljinga i 1900.

leg» vis. Denne situasjonen er typisk for det ein gjerne kallar koinéforming, der ein intens kontaktsituasjon mellom ulike gjensidig forståelege talemål, fører til at ein ny dialekt, ein koiné, blir danna (Kerswill 2010; Kerswill og Trudgill 2005; Neteland 2013). I denne artikkelen tek eg narvikdialekten som utgangspunkt for ein prinsipiell diskusjon om kva det er som avgjer korleis den nye dialekten blir. Sjå Neteland (2019) for eit oversyn over endringane i narvikdialekten og korleis den lokale koinéformingsprosessen gjekk føre seg.

3 Kva avgjer korleis den nye dialekten blir? Teori og tidlegare forskning

Koinéforminga blir oftast framstilt som ein tredelt prosess: Først kjem ein *kontaktfase*, der kontakten mellom talemåla oppstår og talarane akkommoderer mot kvarandre sine talemål. Deretter kjem ein *kaosfase*, der dei som vaks opp med særskilde variasjon i innputten også snakkar med eit talemål som er kjenneteikna av mykje både interindividuell og intraindividuell variasjon. Etterkvart fører prosessen med seg språklege utjamningar og grammatiske forenklingar som gjer at den språklege va-

riasjonen blir mindre.² Då snakkar ein gjerne om ein tredje fase, *stabiliseringsfasen*. Til slutt i denne tredje fasen har koinéen blitt stabil og ein ny dialekt (ein koiné) er skapt (sjå t.d. Kerswill 2010; Kerswill og Trudgill 2005; Trudgill 1986; Neteland 2013).³ Ein slik tredelt prosess er mellom anna dokumentert i dei norske industristaddialektane i Høyanger (Solheim 2006), Sauda og Årdal (Neteland 2014), i den engelske nye byen Milton Keynes (Kerswill og Williams 2000) og i engelsken som blir brukt på New Zealand (Trudgill 2004; Gordon m.fl. 2004). Desse tre fasane fell ofte saman med tre generasjonar, slik at det er den tredje generasjonen som veks opp på den nye staden som snakkar den nye dialekten (t.d. Solheim 2006; Neteland 2014).

Modellen av koinéformingsprosessen ser ut til å vere ei god skildring av *kva* som skjer når ein ny dialekt blir skapt. Men modellen er nettopp ei skildring og gir oss få forklaringar på *kvifor* koinéen blir akkurat slik den blir. Tenker vi for eksempel på dei som vaks opp i Narvik rundt år 1900, så veit vi at dei hadde få moglegheiter til å høyre den lokale dialekten – i staden for høyrde dei eit mylder av ulike talemål rundt seg. Mange ulike språklege variantar var i omløp (jf. omgrepet ‘feature pool’ introdusert til sosiolingvistikken av Mufwene (2001: 4–6)), og på eitt eller anna vis, vann ein av desse variantane fram og vart del av den nye dialekten. Men *kva* var det som avgjorde *kva* for ein av dei språklege variantane som vann fram, og *kva* variantar som tapte?

Heilt grovt kan vi sortere svara på desse spørsmåla i to; dei som vektlegg sosiale faktorar og dei som vektlegg lingvistiske faktorar. Dei sosiale faktorane kan til dømes vere statusen til varietetane som kjem i kontakt (t.d. Solheim 2006, som vektlegg standardtalemålet sin status som ei forklaring på utfallet av koinéforminga i Høyanger) eller kontaktmønster i det lokale språksamfunnet (som t.d. Schreier 2014, som legg vekt på barna sin sentrale rolle i koinéforminga når han forklarar kvifor mødrener talemål har fått størst innverknad på resultatet av koinéforminga av sør-atlantisk engelsk). Dei lingvistiske faktorane kan handle om språk-

2. Det finst mange definisjonar på «grammatisk forenkling». Eg baserer meg her på Kerswill og Trudgill si forklaring av omgrepet «simplification» som ein reduksjon av irregularitet i talemålsgrammatikken, for eksempel tap av kategoriar (som genus), færre bøyingsklassar eller eit mindre foneminventar (2005: 198).
3. Ein kan sjølvstøtt diskutere kor «stabil» ein dialekt er, sidan også ein «vanleg» dialekt vil ha ein heil del variasjon, men poenget her er at den ekstreme variasjonen som finst i byrjinga av koinéforminga, er redusert til «vanleg» dialektvariasjon.

struktur (t.d. at det i mange tilfelle er den grammatisk enklaste varianten som vinn fram, jf. Neteland 2019: 52–54) eller om markertheit og frekvens (t.d. at dei variantane som er mest frekvente, har stor sjanse for å vinne fram, jf. Trudgill 1986: 102). Det er denne siste forklaringsmodellen som er utgangspunkt for drøftinga i denne artikkelen.

Frekvens har i mange tilfelle blitt nært knytt til demografien på den nye staden, altså til samansetjinga av innflyttarar og kva talemål dei hadde med seg i bagasjen. Ein tenker seg at når mange dialektar møtest, er det talemålet til dei innflyttarane som er i majoritet, som har størst sjanse for å vinne fram. Dette har vore ei ganske vanleg og lite kontroversiell forklaring både i norsk og internasjonal forskingslitteratur. For eksempel blir det hevda i publikasjonar frå 1950-talet til i dag, at dialektane i naboindustriestadene Odda og Tyssedal vart så forskjellige fordi dei vart befolka av innflyttarar med forskjellige dialektar (Sørli 1959: 56; Sandve 1976: 171; Kerswill 1994a: 224; 2013: 523–525; Sandøy 1985: 250–251; 2000: 357–359). Som eit døme på kor vanleg og ukontroversiell denne forklaringa er, vil eg trekke fram eit sitat frå den nye norske språkhistoria:

“Innflyttingskontingentane” frå ulike dialektområde i Noreg var altså nokså ulike i Odda og Tyssedal. Derfor blei det språklege resultatet at den nye tyssedalsdialekten var nokså prega av søraustlandsk, noko som ikkje er heilt uventa når 33,8 % kom frå Sør-Austlandet og 28 % frå andre ikkje-vestlandske område. Oddamålet derimot heldt fram med å vere hardingmål, berre noko forenkla i fonologi og morfologi, for her kom over 60 % av tilflyttarane frå Vestlandet. (Sandøy og Nesse 2016: 67)

Ifølge denne forklaringa er det altså proporsjonane av innflyttarar med ulike dialektar som legg grunnlaget for korleis den nye dialekten blir. Forklaringa har ikkje berre blitt brukt om industristadtalemåla Odda og Tyssedal, men også for å forklare kvifor årdalsmålet vart såpass lite endra etter industrialiseringa (Bjørkum 1974: 548) og er framstilt som ein av fleire samverkande faktorar for danninga av det nye talemålet i Høyanger (Solheim 2006: 388–391; Omdal 1979: 79; Trudgill 1986: 98). Også forskarar som jobbar med andre språkområde enn det norske, peikar på proporsjonar av innflyttartalemål som ein vesentleg faktor i koinéformingsprosessane (Mufwene 2001: 4–6; Trudgill 1986: 98–107; Siegel 2001: 179; Britain 2012: 223–231). Men då Trudgill i 2004 brukte resultatata frå forskingsprosjektet sitt om engelsk på New Zealand til å

sette fram påstanden om at innflyttarane sine talemål *determinerer* utfallet av koinéforminga, vart det debatt (sjå særleg Trudgill 2008a og svara i *Language in Society* 37(2) 2008, og også Kerswill 2007; 2010).

Nokre av argumenta mot denne påstanden er at frekvens berre er éin av fleire faktorar som avgjer kva variant som vinn fram (Mufwene 2008: 19–20) eller at nokre innflyttarar er viktigare enn andre for utfallet av prosessen (Schreier 2014). Nokre av tilsvara til Trudgill la også vekt på at andre sosiale faktorar spelar inn på koinéformingsprosessen (Kerswill 2010). Særleg vart identitet trekt fram (Mufwene 2008; Tuten 2008; Schneider 2008; Coupland 2008; Bauer 2008; Holmes og Kerswill 2008), busetnads- og kontaktmønster mellom innbyggerane (Hickey 2003: 221; Mufwene 2006: 179) eller at språkleg ideologi kan gjere at prestisjetalemål eller -talarar har større sjanse for å vinne fram (Solheim 2009: 199; også diskutert i Solheim 2006: 85–89). Trudgill svara på denne kritikken med å seie at demografien berre kunne føreseie utfallet av koinéformingsprosessen i såkalla *tabula rasa*-situasjonar, altså viss eit heilt nytt samfunn blir forma og dei nye innbyggerane (altså barna til emigrantane) er isolert frå det samfunnet dei reiste frå, slik at dei «gamle» sosiale normene, prestisjen osv. ikkje lenger gjer seg gjeldande (Trudgill 2008b: 279; også diskutert i Trudgill 2004: 26). Dette argumenterer Trudgill for at var tilfellet i New Zealand, og den språklege empirien han presenterer, er overtydande: Proporsjonane av innflyttarar frå ulike stader av Storbritannia blir gjort om til proporsjonar av språklege variantar som innflyttarane hadde med seg, og denne mengda av ulike variantar blant innflyttarane speglar elegant kva variantar som vann fram og kva variantar som måtte gje tapt i løpet av koinéformingsprosessen (Trudgill 2004: 113–128).

Ein annan grunn til at Trudgill sin hypotese er god, er at den er mogleg å teste, i motsetnad til dei fleste sosiale faktorene som ein berre kan sannsynleggjere og argumentere for eller mot på bakgrunn av teori og lokalkunnskap. I Trudgills majoritetsprinsipp kan ein, viss ein har tilstrekkeleg kunnskap om kvar innflyttarane kom frå og om dialektane som vart snakka der, rekne ut kva språkleg variant som var i majoritet i innflyttingsperioden, og dermed også føreseie kva variant som til slutt ville vinne fram i koinéformingsprosessen. I denne artikkelen har eg valt å gjennomføre ei slik utrekning, til tross for at danninga av Narvik by var langt frå ein *tabula rasa*-situasjon. Dette er fordi demografi og innflyttarane sine talemål har vore ein vanleg forklaringsmodell i norske so-

siolingvistiske granskingar av industristadtalemål (sjå ovanfor), og eg ville difor undersøke i kor stor grad innflyttarane sine talemål kunne forklare utfallet av koinéformingsprosessen. For å kunne gjere ei slik utrekning av kva språktrekk som var i majoritet blant innflyttarane, må ein ha nøyaktige data om kvar innflyttarane kom frå, og når ein jobbar med norske talemål, er det ikkje nøyaktig nok å ha innflytterdata på fylkesnivå, fordi norske talemål har så stor lokal variasjon. Dette har eg prøvd før (Neteland 2014), og eg trur den artikkelen viser godt kor problematisk det er å bruke innflytterdata frå fylkesnivå – for eksempel er det umogleg å seie kva slags bøyingsformer av substantiv i hokjønn innflyttarar frå Hordaland hadde med seg, både fordi bergensk har felleskjønnsystem og fordi dei andre dialektane i fylket har mange ulike bøyingsendingar (jf. Neteland 2014: 34–36). I denne artikkelen har eg nøyaktige data om innflyttarane sine fødestader på kommunenivå frå folketeljinga, og eg brukar målføresynopsisen som empirisk dokumentasjon av dialektane på stadane dei kom frå. På denne måten kan eg gjere presise utrekningar av kva språktrekk som var i majoritet blant innflyttarane, og slik gjennomfører eg ein test av Trudgills hypotese om at innflyttarane sine fødestadstalemål determinerer utfallet av koinéformingsprosessen.

4 Kjeldemateriale og framgangsmåte

Til denne undersøkinga er det to hovudkjelder: *Folketeljinga frå 1900*, som er brukt til å finne fødestaden til alle innbyggerane i Narvik på det tidspunktet, og *målføresynopsisen*, som er brukt til å finne ut kva språkleg variant innbyggerane hadde i fødestadstalemålet sitt. Ut frå denne kombinasjonen har eg rekna ut kva språkleg variant som var i fleirtal blant innbyggerane som budde i Narvik i år 1900.

4.1 Målføresynopsisen

Ein 'synopsis' er ei parallelloppstilling av eit emne, og målføresynopsisen er ei oversikt over dialekttrekk frå heile Noreg. Synopsisen er basert på spørjeordlista som er best kjend som *Storms ordliste* (Storm 1884), og gir informasjon om fonologi og morfologi og nokre få syntaktiske konstruksjonar. Dei empiriske dataa til synopsisen vart samla inn i perioden 1930–1970, mest av alt i perioden 1945–1960 (Hoff 1960: 596–598). Sy-

nopsisen er geografisk sortert etter dei gamle fylka og kommunane⁴ og samla i 43 bind.⁵ Kvar region har sitt band, og i bandet står kvart talemål omtalt på kvar si rad (horisontalt) og kvart språktrekk har kvar si kolonne (vertikalt). Synopsisen kan såleis brukast som forskingsressurs anten ein les horisontalt eller vertikalt. Horisontal lesing gir informasjon om fonologien og morfologien i kvar enkeltdialekt og dette gir eit godt utgangspunkt for vidare undersøkingar av variasjon og endring på staden. Vertikal lesing gir moglegheit til å undersøke distribusjonen av eitt språktrekk i ein region eller i hele landet.

Synopsisen er laga på eit seinare tidspunkt enn det eg er oppteken av i denne undersøkinga. Men sidan synopsisen vart samla inn etter tradisjonelle dialektologiske metodar, der eldre informantar med lokalforankra familie og lite språkkontakt utanfor lokalmiljøet var føretrekt (Hoff 1960: 602; Wetås 2014: 319), er det gode grunnar til å tru at talemålsdataa den framstiller, ikkje representerer eit talemål som var moderne på innsamlingstidspunktet, men heller eit talemål som var tradisjonelt allereie då. Tenker vi oss til kven som var «eldre» omkring 1950–1970-talet, kjem vi nettopp til dei som var unge og unge vaksne i år 1900. Med støtte i hypotesen om tilsynelatande tid, der ein reknar med at eldre informantar representerer dialekten slik den var då dei var unge vaksne (Labov 1994: kap. 3, særll. 45–46), vil eg difor argumentere for at desse talemålsdataa er ein god representasjon av talemåla som vart brukt på heimstadene som innflyttarane til Narvik hadde flytta frå. Målføresynopsisen er i det heile teke eit verdifullt datamateriale for sosiolingvistiske undersøkingar med ei historisk vinkling, så lenge ein tek høgde for at materialet ikkje er samla inn med moderne sosiolingvistiske metodar og idear om representativitet.

4. Altså kommunenamna slik dei var før dei omfattande kommunesamanslåingane i kjølvatnet av innstillinga til Schei-komiteen i 1952 og fylkesnamna slik dei var før samanslåinga i 2020. I ein del av kommunane er dessutan talemålet registrert på eit par forskjellige geografiske nedslagsfelt.
5. Slik eg forstår det, var det tenkt at synopsisen skulle vere grunnlag for eit nasjonalt dialektatlas som til dømes *The Linguistic Atlas of England* (Orton, Sanderson og Widdowson 1978) og *The Atlas of North American English* (Labov, Ash og Boberg 2006). Eg veit ikkje kvifor dette ikkje vart publisert, men det finst ein god del dialektkart som er laga på bakgrunn av målføresynopsisen. Bakgrunnsdataa, desse karta og sjølve målføresynopsisen finst i Språksamlingane sitt arkiv og er også digitaliserte. Språksamlingane held også på med å lage ein ny og moderne versjon for søk i målføresynopsisen som skal vere klar før denne artikkelen blir publisert. Sjå <https://synopsis.uib.no>.

4.2 Val av språkleg variant

Majoritetsprinsippet går altså ut på at den språklege varianten som er i fleirtal blant innbyggerane i etableringsfasen, er den som har størst sjanse for å vinne fram i koinéformingsprosessen. Det er mange språktrekk ein intuitivt kan sjå at gir støtte eller ikkje støttar majoritetsprinsippet når ein legg til grunn at folk snakka fødestadtalemålet sitt på den nye plassen. For Narvik sin del er det slik at sidan dei fleste innflyttarane kom frå Nord-Noreg (jf. figur 2 og 3), er det openbert at den nye dialekten burde ha hatt palatalisering av alveolarar og at *ikkje* skulle ha vore brukt som nektingsadverb, viss majoritetsprinsippet hadde vore styrande for utviklinga, men desse variantane er ikkje brukt i den stabiliserte koinéen. Samstundes kan det sjå like openbert ut at forklaringa på at koinéen i Narvik brukar dei vanlegaste nordnorske fleirtalsbøyingane av hokjønns substantiv (*-e* og *-en*) og hankjønns substantiv (*-a* og *-an*), er at dei fleste innflyttarane kom frå Nord-Noreg. Desse variantane vann altså fram i koinéformingsprosessen, medan variantar som *ikkje* og palatalisering ikkje gjorde det, sjølv om fleirtalet av innflyttarane må ha hatt med seg alle desse språktrekka i bagasjen (Neteland 2019: 23–25).

Desse døma viser tydeleg at det er noko som «skurrar» med majoritetsprinsippet, og i denne artikkelen ønskte eg å setje prinsippet på prøve med nøyaktige utrekningar av kva variant som var i majoritet blant innbyggerane sine fødestadstalemål. For min eigen del vart dette meir interessant dersom det ikkje var så openbert kva variant som var i majoritet. Eg valde difor ending på svake hokjønnsord i ubestemd form eintal, som varierer mykje i Nord-Noreg. Språktrekket varierer også i koinéen i Narvik mellom *-e* og *-a* (til dømes *ei kanne/ei kanna*), der *-e* er den dominerande varianten som blir brukt i om lag 80 % av tilfella, medan *-a* blir brukt i om lag 20 % av tilfella (Neteland 2009: 76). Desse tala gjeld både for ungdoms- og eldregruppa i materialet frå 2008 (født i 1990 og på 1920-talet), så variasjonsmønsteret er difor sannsynlegvis ikkje eit uttrykk for endring, men dataa viser ein heil del individuell variasjon og variasjon langs sosiale skiljeliner (Neteland 2009: 76–77). Det er difor interessant å sjå om dette variasjonsmønsteret kan ha samanheng med innflyttarane sine talemål.

I målføresynopsisen (og Storms ordliste) er svake hokjønnsord i ubestemt form eintal representert i paragraf nr. 37 med orda *ei vise, ei jente, ei side, ei kiste, ei kyrkje, ei kanne, ei panne, ei oske, ei vogge, ei veke, ei fure, ei stove, ei gate, ei hose, ei kone, ei reke, og ei stor glede* (jf. Storm 1884: 6–7).

Synopsisen har ikkje data som seier noko direkte om talemålet i Narvik sentrum, men frå dataa frå bygdene omkring Narvik er det klart at det er *-a* (til dømes *ei kanna*) som har vore brukt i den tradisjonelle dialekten i området.⁶ Variasjonen er elles ganske stor i Nord-Noreg: I tillegg til at *a*-endinga er brukt fleire stader (t.d. Hammerfest og Vågan), finn vi også *e*-ending mange stader (t.d. Målselv og Alta) og ein djupare artikulert *æ*-variant som også er notert *ä* i synopsisen (t.d. Rana og Vefsn). Synopsisen viser også at det er variasjon mellom *e*- og *a*- nokre stader (t.d. Lødingen). I dei områda der det er apokope, viser målføresynopsisen at svake hokjønnsord i ubestemt form eintal får apokopert ending (t.d. Bodø og Buksnes). Desse variantane er også utbreidde blant dei trøndske innflyttarane til Narvik. I tillegg kjem jamvektsdialektane, som er mest utbreidde blant innflyttarar frå Trøndelag og Austlandet. Desse har anten apokope og jamvekt (t.d. Bindal og Namsos) eller *-e* og jamvekt (t.d. Røros) i svake hokjønnsord i ubestemt form eintal.

4.3 Framgangsmåte ved registrering av fødestad og av språkleg variant

Heilt konkret leita eg opp folketeljinga frå Ankenes kommune frå 1900 (Digitalarkivet 2000 [1900]) og la den inn i eit excelark med ei rad for kvar person. Deretter fjerna eg dei personane som budde i dei rurale områda av kommunen, og såleis ikkje var like sentrale i skapinga av den nye dialekten som innbyggerane i byen og rallarane som jobba med bygginga av jernbanen. Eg stod då att med 5482 personar som budde i byen, i brakker langs jernbaneanlegget og i den midlertidige busettinga i Rombaksbotn.⁷

Deretter leita eg opp fødestaden til desse personane i målføresynopsisen og fann ut kva variant som var brukt der. Det var ikkje alle innbyggerane som hadde oppgitt fødestad i folketeljinga (11 personar mangla fødestad), og for nokre var det berre oppgitt fylke (35 personar). Eg fann heller ikkje informasjon om variant frå alle stadene i målføresynopsisen (47 personar). Dessutan var ein del av innflyttarane frå Sverige (302 personar) og andre land (62 personar). Likevel fann eg informasjon om dette språktrekket for totalt 5038 personar ved hjelp av målføresynopsisen.

6. I synopsisen er det talemålet i Skjomen som er oppgitt for kommunen. Der er det *a*-ending på svake hokjønnsord i ubestemt form eintal. Det er også *-a* i nabokommunane Ballangen og Evenes.
7. Rombaksbotn vart fråflytta då jernbanen var ferdig bygd i 1902, og både folk og bygningar vart flytta til Narvik.

Dei ulike variantane vart til slutt rekna saman, slik at eg fann proporsjonane av varianter blant innbyggerane sine fødestadstalemål på dette tidspunktet.

4.4 Nokre val

Sjølv om dei fleste innbyggerane var innflyttarar, var det også ein del som var fødde i kommunen (649 personar). Desse forvanskar undersøkinga, sidan koinéforminga i Narvik då ikkje er ein «tabula rasa»-situasjon: Det er både enkel og utstrekt kontakt med det større språksamfunnet og kontakt med tradisjonelle dialektbrukarar på lokalt nivå. Eg vurderte det likevel slik at desse skulle inkluderast i materialet, sidan det er slik det har vore gjort i tidlegare undersøkingar av koinéformingsprosessar i Noreg, t.d. i Odda og Årdal (jf. Sandve 1976; Bjørkum 1968).

Ei anna problemstilling som dukka opp, var at så mange som 166 innbyggerar var fødde i år 1900 og altså var under eitt år på dette tidspunktet. Ein eittåring kan som regel berre seie nokre få ord (Simonsen m.fl. 2013: 12), og ein kan dermed sjå det slik at desse spedbarna ikkje bidreg med noko særleg i dette første stadiet av koinéforminga. Eg valde likevel å inkludere dei i undersøkinga med fødestaden som var oppgitt for dei, sidan det både er høgst usikkert og vanskeleg å operasjonalisere ei aldersgrense for kor gamalt eit barn skal vere før det bidreg til skapinga av ein ny dialekt. Dei fleste av desse spedbarna var fødde i Ankenes kommune (137 eittåringar), og det er såleis særleg varianten som målføresynopsisen oppgir for kommunen (-a) som blir noko større når desse spedbarna er inkludert i materialet.

Det er også, som nemnt ovanfor, 364 utlendingar blant innflyttarane. Særleg svenskane utgjer ei såpass stor gruppe (302 personar, dvs. om lag 6 % av folketalet) at det gjer store utslag om ein tek dei inn i utrekningane eller ikkje. Vi har ikkje empirisk dokumentasjon på korleis innvandrarar til Noreg snakka rundt år 1900, men vi veit at svenskane kunne gjere seg forstått med å snakke svensk. Sidan mange av svenskane ikkje har oppgitt fødestad (berre Sverige) og ein del har oppgitt *län* (altså fylke), er det heller ikkje mogleg å gjere ei like nøyaktig inndeling av fødestadstalemålet deira som av nordmennene i undersøkinga. Sidan undersøkinga elles er basert på empirien frå målføresynopsisen, blir det ikkje ei god løysing å estimere kva slags svensk eller norsk innflyttarane frå andre land snakka. Eg valte difor å ekskludere svenskane og dei andre utlendingane frå utrekningane.

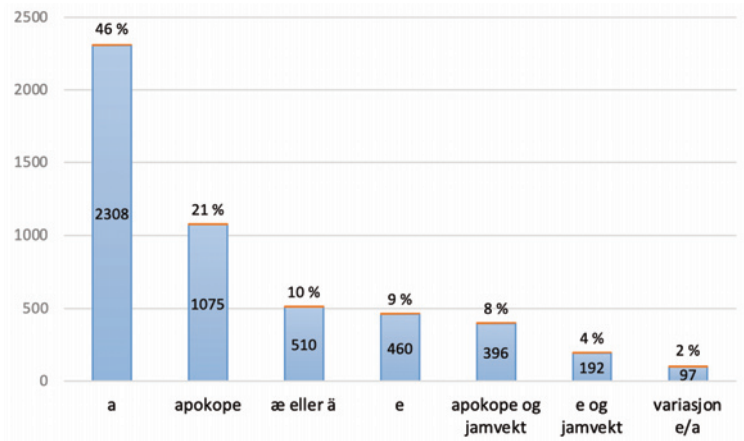
5 Resultat av undersøkinga

Kva ending svake hokjønnsord har i ubestemt form eintal, varierer som nemnt mykje mellom dei nordnorske dialektane, og i målføresynopsisen ser ein tydeleg korleis dette varierer på lokalt nivå frå kommune til kommune. Dette har eg altså kombinert med informasjon om innflyttarane sine fødestader frå folketeljinga i 1900. Figur 4 summerer opp resultatata av undersøkinga grafisk med ein stolpe for kvar variant, heiltal inne i stolpen og prosentdel på toppen. Blant innbyggjarane i Narvik i 1900 sine fødestadstalemål er det endinga *-a* som klart dominerer (*ei flaska*), deretter kjem dialektane med apokope (*ei flask*), og dialektane med *-æ* og *ä*-ending (*ei flaskæ*, *ei flaskä*), tett følgt av *-e* (*ei flaske*).

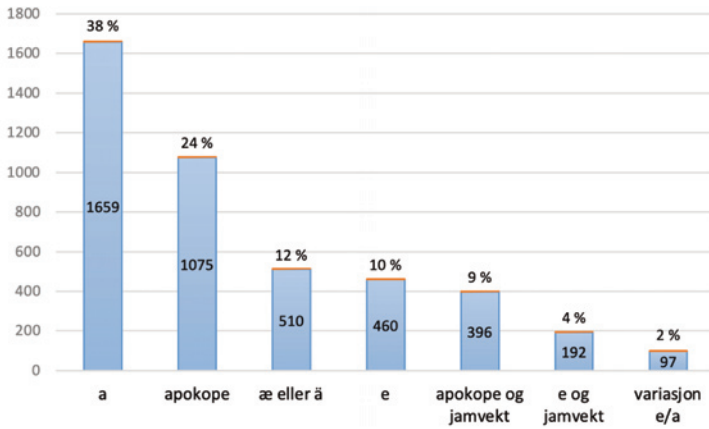
Som nemnt ovanfor er også lokale innbyggjarar frå Ankenes kommune inkludert i tala for *-a*, men sjølv om ein fjernar desse frå dataa, vil *-a* vere den klart mest frekvente varianten (sjå figur 5).

Sidan dette handlar om frekvens av variantar, kan ein også tenke seg at jamvektskategoriane bør slåast saman med den varianten som jamvektsformene er kombinert med, sidan desse er mest frekvente. Altså at ein tek dei dialektane som vekslar mellom apokope og jamvektsendingar, inn i kategorien *apokope* (t.d. Bindal), mens dei dialektane der endingane vekslar mellom *-e* og jamvektsending, (t.d. Røros) går inn i kategorien *-e*. Med slike grep er det særleg apokope-gruppa som veks, men heller ikkje desse utrekningane endrar på hovudtendensen i datamaterialet: *-a* er uansett den mest frekvente varianten, etterfølgt av apokope på andre-plass (sjå Neteland 2019: 68).

I koinéen i Narvik er det som tidlegare nemnt *-e* som dominerer (om lag 80 %), medan *-a* blir brukt i om lag 20 % av tilfella både blant unge og eldre informantar. Som ein kan sjå, føreseier altså *ikkje* talemåla til innflyttarane utfallet av koinéformingsprosessen for dette språktrekket. I så fall skulle det jo ha vore *-a* som dominerte, og opnar ein opp for variasjon, måtte ein kunne forvente at variasjonen var mellom *-a* og apokope, sidan også andelen innbyggjarar med apokope i fødestadstalemålet er ganske høg. Apokope i svake hokjønnsord i ubestemt form eintal finst det ingen døme på i materialet mitt frå Narvik (Neteland 2009; 2019). Endinga *-e* i ubestemd form eintal av svake hokjønnsord er heller ikkje noka grammatisk forenkling, så det er heller ikkje ei klår språkintern forklaring på at *-e* vann fram.

Figur 4: Tal på variantar i fødestadstalemåla til innbyggjarane i Narvik i 1900.

Figur 5: Tal på variantar i fødestadstalemåla til innflyttarane til Narvik i 1900, utanom innbyggjarar som er fødde i kommunen.

6 Drøfting av resultatata

Med hjelp av folketeljinga frå 1900 og målføresynopsisen kan vi vise at innflyttarane sine fødestadstalemål ikkje er ei direkte årsak til at koinéen i Narvik vart akkurat slik den vart. Eller sagt med andre ord: Fødestadstalemåla til innbyggjarane determinerte ikkje utfallet av koinéformings-

prosessen. Det kan såleis vere freistande å trekke konklusjonen at majoritetsprinsippet som Trudgill formulerte, bør avvisast og at vi heller bør sjå nærare på dei andre, alternative forklaringane nemnt i del 3. Men i så fall trekker vi konklusjonen litt for langt, for det eg har undersøkt, er ikkje *verkeleg* dokumentasjon av korleis innflyttarane snakka – eg har laga ein rekonstruksjon av språkpotten ('feature pool') der eg har basert meg på premissen om at innflyttarane snakka talemålet frå heimplassen sin når dei kom til den nye staden. Dermed kan det like godt vere denne premissen, denne operasjonaliseringa av majoritetsprinsippet, som er feil, ikkje sjølve hypotesen om at variantane som er i fleirtal i byrjinga av koinéformingsprosessen, er dei som til slutt vinn fram.

Denne operasjonaliseringa, der ein reknar med at innflyttarane til ein ny stad snakka fødestadstalemålet sitt, er ikkje ny: Dette er grunnlaget for Trudgill sine utrekningar, og mange norske forskarar legg også vekt på demografi (og då særleg kvar innflyttarane kom frå) når dei forklarar kvifor norske industristadstalemål vart slik som dei vart. Også ein del forskarar som meiner at det er mange faktorar som spelar inn på koinéformingsprosessen, går ut frå at innflyttarane snakka fødestadstalemålet sitt. Omdal (1979: 75) seier det slik: «I en slik målblendingssituasjon som en da fikk i Høyanger, må en kunne gå ut fra at innflytterne stort sett beholdt sitt opphavlige talemål livet ut, men at det før eller seinere blei utvikla en ny Høyanger-dialekt hos barna.» Han meiner altså at innflyttarar til ein industristad der det ikkje er noko etablert talemål, vil halde på heimstaddialekten sin, og ein slik tankegang er grunnlaget for mange av desse demografiske forklaringsmodellane.

Nettopp difor vil eg dvele litt ved dette poenget: Vi har ikkje dokumentasjon på at innflyttarane til industristadene snakka fødestadstalemålet sitt når dei kom til den nye staden, og heller ikkje på at dei fortsette med det livet ut. Forsking på innflyttarar til industristader viser at mange har budd mange andre stader før dei kom fram til industristaden – dei kom altså ikkje direkte frå heimstaden sin (Hagen 1953; Aarthur 1973).⁸

8. Det er sjølvstakt ikkje så lett å talfeste kor mange som har budd andre stader når ikkje folketeljingane gir informasjon om dette. Hagen (1953) såg på lister over dei tilsette ved smelteverket i Sauda, der arbeidarane hadde oppgitt både fødestad og tidlegare arbeidsstad. Her var det berre 209 av 716 som hadde kome direkte til Sauda (Hagen 1953: 24). Aarthur (1973) undersøkte flyttemønstra til innflyttarane til Sauda ved å sjå på familiar i folketeljingane. Ut frå kor ungane var fødde, kunne kan sjå at dei aller fleste familiane hadde familiemedlemmer som var fødde på ulike stader (berre

Forskning på dialektbruken til nordmenn som flyttar, viser at dei endrar på fødestadsdialekten sin (jf. t.d. Mæhlum 1986; Omdal 1994; Kerswill 1994b; Kleivenes 2002; Hernes 2006). Eg har sjølv undersøkt talemålet til innflyttarar til industristadene Sauda og Årdal (Neteland 2017; 2019: 78–80) og det mest slåande i dette materialet er at alle kan plasserast på ein skala mellom fødestadstalemålet sitt og eit standardtalemål. Det vil seie at dei ikkje brukar lokale variantar, verken nye eller tradisjonelle, med mindre dei same variantane også fanst i fødestadstalemålet deira eller i ein standardvarietet.

I dag finst ein forholdsvis sterk sosial norm i det norske språksamfunnet om å «halde på dialekten», som vi kan skildre som at ein helst ikkje skal endre på fødestadstalemålet sitt gjennom livet sjølv om ein flyttar til ein annan stad og etablerer seg der. Eg meiner at denne norma om å «halde på dialekten» er forholdsvis ny i det norske språksamfunnet, og at den konkurrerer med tidlegare sosiale normer om å tilpasse seg andre med å «normalisere» dialekten sin og å snakke standardtalemål. Dette seier eg både med grunnlag i forskinga på flyttarar, og med grunnlag i forskinga på den historiske bruken av talt riksmål i Noreg (Nesse 2015; 2008; Jahr 2013; 2008 [1984]; 2007; Sandøy 2011; Hoel 2018: 436–438; Rambø 2018: 520). Ifølge Jahr (2007: 94) nådde bruken av talt riksmål sitt høgdepunkt i Noreg i mellomkrigstida. Det var med andre ord aukande bruk av talt riksmål i samfunnet på den tida då Narvik vart etablert rundt år 1900. Talt riksmål vart, i likskap med standardtalemål i andre land, forventa brukt av visse personar (altså høgare sosiale lag av befolkninga) og i visse situasjonar, til dømes i offentlege kommunikasjonssituasjonar (kyrkje, teater, radio, og anna offentleg tale) (Nesse 2015), men også i høfleg tiltale til personar ein ville vise respekt, og elles i transaksjonar mellom framande (butikk, offentleg kontor osv.) (Nesse 2008: 51). Talt riksmål var difor ikkje berre ein sosiolekt, men også eit talemål som så å seie alle var forventa å kunne bruke i visse situasjonar.

Viss innflyttarane til Narvik i år 1900 ikkje var særskilt opptekne av å halde på dialekten sin og ikkje berre snakka fødestadstalemålet sitt, men også i mange tilfelle normaliserte dialekten sin og snakka riksmål, blir språkpoten heilt annleis samansett fordi bruk av riksmålsvariantar også må reknast med. Kor mykje og kor ofte kvar enkelt person brukte

i 10 av 82 familiar var alle fødte på same stad). Dei fleste hadde budd i andre byar og industristader før dei kom til Sauda (Aarthun 1973: 74–76).

riksmålsvariantar og variantar frå fødestadstalemålet sitt, ville vere avhengig både av sosial klasse, arbeidssituasjon, sosiale nettverk og personlegdom (Nesse 2015: 108), så nøyaktige utrekningar av korleis språkpoten i Narvik i 1900 faktisk var samansett, vil vere umogleg. Li-kevel trur eg dette er noko av svaret på problemet med majoritetsprinsippet. Det er ikkje nødvendigvis majoritetsprinsippet det er noko i vegen med, men operasjonaliseringa der ein set likskapsteikn mellom innflyttarane sin fødestad og talemålsbruken deira. For å kunne gjere det, treng vi inngåande sosio-historisk kunnskap om språkbruk i samfunnet på det aktuelle tidspunktet, og ideelt sett både kunnskap om språkbruken på lokalt nivå og på eit meir overordna, nasjonalt nivå. Trudgill argumenterer for at innflyttarane til New Zealand hadde så lite kontakt med andre språksamfunn at dei kunne byrje med blanke ark utan omsyn til språknormene som var operative der dei reiste frå ('tabula rasa'-situasjon). Eg stiller meg bak dei som spør om ikkje folk tok med seg språkideologiane sine (f.eks. om bruk av standardtalemål og høflegheit) på flyttelasstet og overførte dette til ungane sine (Holmes og Kerswill 2008; Kerswill 2010: 238). I ein norsk samanheng blir ein slik tankegang enno meir problematisk, sidan industristadene som vaks fram på byrjinga av 1900-talet, ikkje oppstod i noko sosialt vakuu, men var raskt veksande, moderne byar som var del av eit større samfunn. I dette større, nasjonale språksamfunnet var det etablerte språklege normer som eg meiner må ha påverka utfallet av koinéformingsprosessen – dei overordna normene skapte mønster for språkbruk også på dei nye stadene. Koinéforminga i Sauda, Årdal, Narvik, Odda, Høyanger og Tyssedal var dermed ikkje berre lokale prosessar der innflyttarane sine talemål blanda seg saman og etterkvart skapte ein ny dialekt, men prosessar som var påverka av den tida dei oppsto i, dei spesifikke lokalhistoriske forholda, og det større språksamfunnet som dei nye stadene var ein del av.

7 Drøfting av målføresynopsisen som kjeldemateriale

Resultatet av denne undersøkinga viser oss først og fremst at det ikkje er nok å sjå på fødestadene til innflyttarane til industristadene når vi vil forstå kvifor talemåla utvikla seg på den måten dei gjorde. Koinéformingsprosessen på industristader er langt meir kompleks enn det. Dette kunne vi ikkje ha dokumentert like tydeleg og presist utan datamaterialet

i målføresynopsisen. Målføresynopsisen er på ein gong både ei kjelde til informasjon om heile grammatiske system i dei enkelte talemåla våre, og ei kjelde til informasjon om distribusjonen av dei enkelte språktrekka som varierer i norsk. Med denne artikkelen har eg også vist at den detaljerte talemålsinformasjonen i målføresynopsisen kan kombinerast med folketeljningane eller andre historiske data viss ein vil talfeste frekvensar av ulike språklege variantar.

Utfordringane med å bruke målføresynopsisen er for så vidt dei same som fordelane: Den dokumenterer dei tradisjonelle dialektane, ikkje korleis folk i ulike sosiale lag snakka, og viser sjeldan fram om språktrekk varierte i dei enkelte dialektane. Dette gjer at datamaterialet i synopsisen er konsistent og samanliknbart frå stad til stad, men det inneber også at ein må ta høgde for at informasjon om sosial variasjon manglar når ein skal bruke den som grunnlag for undersøkingar. Målføresynopsisen sin vekt på tradisjonelle dialektar og den konsistente metodologien som er brukt på tvers av alle stadene – inkludert mangel av framvising av sosial variasjon – er ein fordel i undersøkinga som er presentert i denne artikkelen. Det er dette som mogleggjer testing av majoritetsprinsippet. At majoritetsprinsippet bygger på ein feil premis om at folk som flyttar til ein stad som ikkje har ein etablert dialekt, tek med seg fødestadstalemålet sitt utan å endre på det, kan vi ikkje klandre målføresynopsisen for. Eg meiner at målføresynopsisen er eit datamateriale som gir mange moglegheiter for historisk-sosiolingvistiske undersøkingar av talemål – og så må ein sjølvstøtt ta omsyn til at synopsisen viser fram éi side av talemålsbruken som fanst i landet på denne tida.

8 Avrunding

I denne vesle undersøkinga har eg vist fram ein måte ein kan bruke målføresynopsisen som kjeldemateriale i historisk sosiolingvistik. Artikkelen tok utgangspunkt i ei teoretisk problemstilling om samanhengane mellom innflyttarane sine talemål og utfallet av koinéformingsprosessane, og eit konkret språktrekk (hokjønnsord i ubestemd form eintal). Som vi har sett, var ikkje den nye dialekten som oppstod i Narvik særleg prega av talemåla frå heimplassane til innflyttarane når det gjeld dette språktrekket. Dette gjeld også ein del andre utbreidde nordnorske talemålsvariantar (som palatalisering av alveolarar, sjå del 4.2). Eg har argu-

mentert for at det er sosio-historiske årsaker til at dei mest utbreidde variantane i innflyttartalemåla ikkje vann fram, mellom anna dei sosiale språkbruksnormene som fantes i det norske språksamfunnet som heilskap på denne tida, som eg meiner at også verka inn på språkbruksmønstra på den nye staden Narvik.

Litteratur

- Bauer, Laurie. 2008. A question of identity: A response to Trudgill. *Language in Society* 37(2), 270–73.
- Bjørkum, Andreas. 1968. *Årdalsmål hjå eldre og yngre: ei utgreiing om formverket med eit tillegg om generasjonsskilnad i lydverk, ordbruk og formverk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjørkum, Andreas. 1974. *Generasjonsskilnad i indresognsmål: talemålet i industribygdi Årdal og dei fire næraste jordbruksbygdene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Britain, David. 2012. Koineization and cake baking: Reflections on methods in dialect contact research. I: *Methods in Contemporary Linguistics*, red. Andrea Ender, Adrian Leemann og Bernhard Wälchli, 219–37. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Coupland, Nikolas. 2008. The delicate constitution of identity in face-to-face accommodation: A response to Trudgill. *Language in Society* 37(2), 267–70.
- Det statistiske Centralbureau. 1902. *Folketellingen i Kongeriget Norge. 3 December 1900. Første Hefte. Folkemængde i Rigets forskjellige administrative Inddelinger m. v.* Kristiania: Aschehoug. Digitalt tilgjengeleg frå <https://www.ssb.no/a/folketellinger/>
- Det statistiske Centralbureau. 1903. *Folketellingen i Kongeriget Norge. 3 December 1900. Andet Hefte. Folkemængde fordelt efter Kjøen, Alder og ækteskabelig Stilling*. Kristiania: Aschehoug. Digitalt tilgjengeleg frå <https://www.ssb.no/a/folketellinger/>
- Det statistiske Centralbyraa. 1912. *Folketellingen i Norge. 1 december 1910. Første hefte. Folkemængde i rikets forskjellige administrative inddelinger m. v.* Kristiania: Aschehoug. Digitalt tilgjengeleg frå <https://www.ssb.no/a/folketellinger/>
- Digitalarkivet. 2000 [1900]. *Folketelling 1900 for 1855 Ankenes herred*. Oslo: Digitalarkivet. Digitalt tilgjengeleg frå: www.digitalarkivet.no

- Frank, Gustaf. 1950. *Kiruna, 1900–1950; Minnesskrift till 50-års-jubileet*. Stockholm: Esselte reklam.
- Gordon, Elizabeth, Lyle Campbell, Jennifer Hay, Margaret MacLagan, Andrea Sudbury og Peter Trudgill. 2004. *New Zealand English: its origins and evolution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hagen, Willy. 1953. *Innflyttingen til industristedet Sauda. Vandringsveier og vandringmåter*. Hovudfagsoppgåve, Universitetet i Oslo.
- Hernes, Reidunn. 2006. *Talemål i endring? Ein longitudinell studie av talemålsutvikling og språkleg røyndomsoppfatning hjå ungdommar i Os*. Doktoravhandling, Universitetet i Bergen.
- Hickey, Raymond. 2003. How do dialects get the features they have? On the process of new dialect formation. I: *Motives for Language Change*, red. Raymond Hickey, 213–40. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hoel, Oddmund Løkensgard. 2018. Unionstida med Sverige (1814–1905). I: *Norsk språkhistorie. Bind 4. Tidslinjer*, red. Agnete Nesse, 425–502. Oslo: Novus.
- Hoff, Ingeborg. 1960. Norsk dialektatlas. *Norsk tidsskrift for sprogvidenskap XIX*, 595–622.
- Holmes, Janet og Paul Kerswill 2008. Contact is not enough: A response to Trudgill. *Language in Society* 37(2), 273–77.
- Jahr, Ernst Håkon. 2007. Bruk av omgrepa 'standardtalemål', 'normalisering' og 'knot' for å skildre språktilhøva i Noreg i dag. I: *Å sjå samfunnet gjennom språket. Heidersskrift til Helge Sandøy på 60-årsdagen 14.06.2007*, red. Gunnstein Akselberg og Johan Myking, 93–8. Oslo: Novus forlag.
- Jahr, Ernst Håkon. 2008 [1984]. Synet på bydialektene i forrige hundreår og frem til ca. 1910. I: *Språkhistorie og språkkontakt. Language History and Language Contact. Festskrift til Ernst Håkon Jahr på 60-årsdagen 4. mars 2008*, red. Geir Wiggen, Tove Bull og Marit Aamodt Nielsen, 109–13. Oslo: Novus.
- Jahr, Ernst Håkon. 2013. Dialect ecology: the case of Norway – history and background. I: *Language Ecology for the 21st Century: Linguistic Conflicts and Social Environments*, red. Wim Vandenburg, Ernst Håkon Jahr og Peter Trudgill, 189–205. Oslo: Novus.
- Kerswill, Paul. 1994a. Dialektkontakt og sosiolingvistiske strukturer i Norge og i England. I: *Dialektkontakt, språkkontakt och språkförändring i Norden*, red. Ulla-Britt Kotsinas og John Helgander, 220–31.

- Stockholm: Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet.
- Kerswill, Paul. 1994b. *Dialects converging: rural speech in urban Norway*. Oxford: Clarendon Press.
- Kerswill, Paul. 2007. New-dialect formation: The inevitability of colonial Englishes (review). *Language* 83(3), 657–61.
- Kerswill, Paul. 2010. Contact and New Varieties. I: *The Handbook of Language Contact*, red. Raymond Hickey, 230–51. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Kerswill, Paul. 2013. Koineization. I: *Handbook of Language Variation and Change*, 2.utg., red. J. K. Chambers og Natalie Schilling, 519–36. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Kerswill, Paul og Peter Trudgill. 2005. The birth of new dialects. I: *Dialect Change: Convergence and Divergence in European Languages*, red. Paul Kerswill, Peter Auer og Frans Hinskens, 196–220. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kerswill, Paul og Ann Williams. 2000. Creating a new town koine: Children and language change in Milton Keynes. *Language in Society* 29, 65–115.
- Kleivenes, Kristine Tokle. 2002. *Med kristiansundsdiakten på flyttefot: en undersøkelse av seks utflytta kristiansunderes språkholdninger, identifikasjoner og språklige atferd i det "nye" språkklimaets tid*. Hovudfagsoppgåve, Universitetet i Bergen.
- Labov, William. 1994. *Principles of Linguistic Change. Internal factors*. Oxford: Blackwell.
- Labov, William, Sharon Ash og Charles Boberg. 2006. *The Atlas of North American English*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Mæhlum, Brit. 1986. *Språklige variasjonsmønstre hos innflyttere i Oslo*. Oslo: Novus.
- Mufwene, Salikoko. 2001. *The Ecology of Language Evolution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mufwene, Salikoko. 2006. The comparability of new-dialect formation and creole development. *World Englishes* 25(1), 177–86.
- Mufwene, Salikoko. 2008. Colonization, population contacts, and the emergence of new language varieties: A response to Peter Trudgill. *Language in Society* 37(2), 254–59.
- Nesse, Agnete. 2008. *Bydialekt, riksmål og identitet: sett fra Bodø*. Oslo: Novus forlag.

- Nesse, Agnete. 2015. Bruk av dialekt og standardtalemål i offentligheten i Norge etter 1800. I: *Talemål etter 1800. Norsk i jamføring med andre nordiske språk*, red. Helge Sandøy, 89–111. Oslo: Novus.
- Neteland, Randi. 2009. «vann og kan og mann» *En sosiolingvistisk studie av nn-variabelen og andre språktrekk blant ungdommer i Narvik*. Masteroppgåve, Universitetet i Bergen.
- Neteland, Randi. 2013. Industristedtalemål og dialektendring. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 1, 76–97.
- Neteland, Randi. 2014. Innflyttertalemåls innvirkning på talemålsendringer i industristeder. *Maal og minne* 106(1), 1–66.
- Neteland, Randi. 2017. Koine formation in context. *Journal of Historical Sociolinguistics* 3(1), 37–54.
- Neteland, Randi. 2019. *Koine formation and society*. Lanham: Lexington Books.
- Omdal, Helge. 1979. Høyangermålet – en ny dialekt. I: *Språklig samling på folkemåls grunn. Artikler frå bladet Språklig Samling*, red. Lars S. Vikør og Geir Wiggen, 75–7. Oslo: Novus.
- Omdal, Helge. 1994. *Med språket på flyttefot: språkvariasjon og språkstrategier blant setesdøler i Kristiansand*. Doktorgradsavhandling, Uppsala universitet.
- Orton, Harold, Stewart Sanderson og John Widdowson. 1978. *The Linguistic Atlas of England*. London: Croom Helm.
- Rambø, Gro-Renée. 2018. Det selvstendige Norge (1905–1945). I: *Norsk språkhistorie. Bind 4. Tidslinjer*, red. Agnete Nesse, 503–602. Oslo: Novus.
- Sandve, Bjørn Harald. 1976. *Om talemålet i industristadene Odda og Tysedal: generasjonsskilnad og tilnærming mellom dei to målføra*. Hovedfagsoppgåve, Universitetet i Bergen.
- Sandøy, Helge. 1985. *Norsk dialektkunnskap*. Oslo: Novus.
- Sandøy, Helge. 2000. Utviklingslinjer i moderne norske dialektar. *Folkemålsstudier* 39, 345–84.
- Sandøy, Helge. 2011. Language culture in Norway. A tradition of questioning standard language norms. I: *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*, red. Tore Kristiansen og Nikolas Coupland, 119–26. Oslo: Novus.
- Sandøy, Helge og Agnete Nesse. 2016. Språkendring. I: *Norsk språkhistorie. Bind 1. Mønster*, red. Helge Sandøy, 31–99. Oslo: Novus.

- Schreier, Daniel. 2014. On cafeterias and new dialects. The role of primary transmitters. I: *The Evolution of Englishes. The Dynamic Model and beyond*, red. Sarah Buschfeld, Thomas Hoffmann, Magnus Huber og Alexander Kautzsch, 231–48. Amsterdam: John Benjamins.
- Schneider, Edgar W. 2008. Accommodation versus identity? A response to Trudgill. *Language in Society* 37(2), 262–67.
- Siegel, Jeff. 2001. Koine formation and creole genesis. I: *Creolization and Contact*, red. Norval Smith og Tonjes Veenstra, 175–97. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Simonsen, Hanne Gram, Kristian Emil Kristoffersen, Dorte Bleses, Sonja Wehberg og Rune N. Jørgensen. 2013. The Norwegian Communicative Development Inventories: Reliability, main developmental trends and gender differences. *First language* 1, 1–21.
- Solheim, Randi. 2006. *Språket i smeltegryta: sosiolingvistiske utviklingslinjer i industrisamfunnet Høyanger*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Trondheim.
- Solheim, Randi. 2009. Dialect development in the melting pot: The formation of a new culture and a new dialect in the industrial town of Høyanger. *Nordic Journal of Linguistics* 32(2), 191–206.
- Statistisk Sentralbyrå. 2021. Norske folketeljingar. <https://www.ssb.no/a/folketellinger/> Sist besøkt 13.07.2021.
- Språksamlingane. 2021. *Målføresynopsisen*. <https://www.uib.no/ub/114703/målføre-og-dialektologi> og <http://inger.uib.no/perl/search/search.cgi?appid=145&tabid=2165> Sist besøkt 13.07.2021. [Ny side for søk: <https://synopsis.uib.no>]
- Storm, Johan. 1884. Kortere Ordliste med Forklaring af Lydskriften. [Kristiania]: [ukjent].
- Sørli, Mikjel. 1959. Om Odda-målet i dag. *Maal og Minne* 1959, 55–66.
- Trudgill, Peter. 1986. *Dialects in contact*. Oxford: Blackwell.
- Trudgill, Peter. 2004. *New-dialect formation. On the Inevitability of Colonial Englishes*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Trudgill, Peter. 2008a. Colonial dialect contact in the history of European languages: On the irrelevance of identity to new-dialect formation. *Language in Society* 37(2), 241–80.
- Trudgill, Peter. 2008b. On the role of children, and the mechanical view: A rejoinder. *Language in Society* 37(2), 277–80.

- Tuten, Donald. 2008. Identity formation and accommodation: Sequential and simultaneous relations. *Language in Society* 37(2), 259–62.
- Utter, Harald. 2010. *Å leve med fabrikkens puls - En studie av hagebyen Åbøbyen i Sauda og industriarbeiderne som bodde der i perioden 1960 til 1980*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo.
- Wetås, Åse. 2014. Nordisk dialektkorpus og Norsk målføresynopsis – ei samanlikning av to kjelder til talemålsforskning frå kvar si tid. I: *Språk i Norge og nabolanda. Ny forskning om talespråk*, red. Janne B. Johannessen og Kristin Hagen, 315–35. Oslo: Novus.
- Aarhun, Tronn. 1973. *Befolkningsutvikling og endringer av den yrkesmessige struktur i Sauda 1900-1920*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen.
- Aas, Steinar. 2001. *Byen, banen og bolaget. Narviks historie, bind 1, 1902–1950*. Fagernes: Stiftelsen Narviks Historieverk.

Abstract

The paper's point of departure is a theoretical question regarding the factors that play a part in the koine formation process, namely if there is a correlation between the dialect background of in-migrants to a new town and the linguistic features used in the emerging new dialect. This question is tested using a combination of the population census from Narvik in 1900 and the dialect synopsis ("målføresynopsisen") on traditional Norwegian dialects. While many previous studies on industrial town dialects and similar new town dialects have concluded that the in-migrants' dialects have a significant influence on the outcome of the new dialect formation, this paper shows that the dialects the in-migrants brought with them from their hometowns, did not have a direct influence on how the feature investigated here, is pronounced in the new dialect.

Randi Neteland
 Universitetet i Bergen
 Randi.Neteland@uib.no